

Fra: Utvalg for Open Access ved UiA

Dato: 10. januar 2008

Til: Det sentrale forskningsutvalget ved UiA

Kopi til:

Open Access - fri tilgang til vitenskapelig informasjon

Definisjoner av sentrale begreper i forbindelse med Open Access finnes til slutt i dette dokumentet.

Det sentrale forskningsutvalget drøftet problemstillinger knyttet til *Open Access* i sitt møte 9. mai 2007, og konkluderte som følger:

SAK SFU 21/07 Drøftingssak:

Open Access – ope arkiv ved Høgskolen i Agder

Fleire av spørsmåla knytte til denne saka er av strategisk karakter. Rektor vil oppnemne ei gruppe til å utrede saka.

Viserektor for forskning, formidling og nyskaping oppnevnte i september dette utvalget: Ellen K. Nyhus, Mikael Snaprud, Elise Seip Tønnesen, Stephen Seiler, Else-Margrethe Bredland og Arthur N. Olsen.

Utvalget har vært ledet av viserektor, Arthur N. Olsen har vært utvalgets sekretær. Det har vært avviklet 3 møter i utvalget.

Utvalgets forslag til arkivets navn og struktur, arkivets innhold, kvalitetssikring, støttefunksjoner, stimuleringstiltak ,utredning av budsjettmessige konsekvenser og publiseringsstrategi er gjengitt nedenfor i kursiv. Momenter fra debatten i utvalget er gjengitt i normal skrift.

Bakgrunn

De siste tiår har biblioteker verden over erfart en alarmerende utvikling når det gjelder prisen på vitenskapelige tidsskrifter. Tradisjonelt ble slike tidsskrift i stor grad publisert av vitenskapelige selskaper uten kommersielle motiver, slik at årlige abonnementskostnader for bibliotek var moderate.

NOTAT

Etter den andre verdenskrigen har de kommersielle utgivere spilt en stadig sterkere rolle ved at de har tatt over utgiveransvar for mange tidsskrifter. Spesielt noen få store utgivere, som Elsevier, Kluwer og Wiley, har en dominerende rolle gjennom sitt eierskap av de viktigste tidsskriftene innen flere disipliner. Mange av disse har blitt meget dyre i innkjøp. Kostnadsekspløsjonen for vitenskapelige tidsskrifter har hatt alvorlige konsekvenser for bibliotekenes muligheter til å bygge opp balanserte samlinger også når det gjelder bøker. Dette har særlig rammet forskere innen humaniora og samfunnsvitenskap samt studenter.

Bevegelsen for åpen tilgang til vitenskapelig informasjon

De siste ti år har det gradvis skjedd en overgang til nye metoder og kanaler for publisering av faglig og vitenskapelig informasjon. Endringene har i hovedsak vært et resultat av framskritt når det gjelder elektronisk publisering og bruk av Internett som basisverktøy. Dette har gitt flere muligheter for publisering utenfor publiseringskanaler styrt av kommersielle utgivere.

Fri og åpen publisering av forskningsresultater er viktig for forsknings- og undervisningsinstitusjoner i land med svak økonomi. Det er også viktig for forskere som ikke er knyttet til institusjoner med god økonomi. Fri tilgang til vitenskapelig informasjon burde også være en rett for allmennheten, som har finansiert forskningen gjennom skattesystemet. Selv om forskningsartikler primært er skrevet for andre forskere, vil de også kunne være av stor interesse for andre.

Som et alternativ til den kommersielle sektor, blir det opprettet elektroniske tidsskrifter av høy kvalitet som drives etter andre prinsipper når det gjelder driftsfinansiering og tilgang. Det dreier seg om såkalte *Open Access* tidsskrifter, der forfattere (eller deres arbeidsgiver) betaler en avgift for publisering og alle har tilgang til innholdet i tidsskriftet. De mest kjente tidsskriftene som er basert på denne publiseringsmodellen, utgis av organisasjonen *Public Library of Science (PLoS)*. Deres første tidsskrift *PLoS Biology* har allerede oppnådd stor faglig anerkjennelse, og det siteres like hyppig som *Nature* og *Science*.

Tidsskriftforlagenes pris- og monopoliseringspolitikk har også ført til at forskningsinstitusjonene og de vitenskapelige selskap/akademier skaper sine egne publiseringsløsninger for å gi allmennheten åpen tilgang til forskningsresultater. Mange universiteter og forskningsinstitusjoner har allerede opprettet institusjonelle og disiplinbaserte elektroniske arkiver med åpen tilgang for alle. De siste år er det utarbeidet standarder og IT-verktøy som gjør det enkelt å bygge opp slike arkiv. I Norge har de gamle universitetene allerede etablert åpne arkiver for vitenskapelige publikasjoner, avhandlinger og masteroppgaver: *DUO* ved Universitet i Oslo, *BORA* ved Universitet i Bergen, *DIVA* ved NTNU og *MUNIN* ved Universitet i Tromsø. *NORA* er et felles nasjonalt søkesystem for publikasjoner i norske åpne arkiver hvor også UiA har vært deltaker.

Spørsmålene UiA må ta stilling til er om også UiA skal etablere et åpent arkiv på linje med de andre universitetene i Norge, og hvilket omfang og hvilken struktur arkivet skal ha. I tillegg må UiA ta stilling til i hvilken grad universitetets ansatte skal pålegges å publisere i åpne publiseringskanaler.

Åpent arkiv ved UiA?

For den enkelte forsker gir åpen publisering klare gevinster når det gjelder synlighet og akademisk gjennomslagskraft. Rent empirisk kan dette måles ut fra den enkelte artikkels siteringshyppighet. Undersøkelser har dokumentert en økt siteringshyppighet for sammenlignbare artikler som er åpent tilgjengelige i forhold til dem som er bare er tilgjengelige for abonnenter (Craig, Plume, McVeigh, Pringle, & Amin, 2007; Davis & Fromerth, 2007; Eysenbach, 2006).

For institusjonen vil et åpent arkiv bidra til å synliggjøre aktivitet og resultater. I tillegg vil arkivet være en del av et alternativt publiseringssystem som bidrar til å presse prisen på kommersielt drevne journaler ned. Åpne arkiver kan også være viktige i evalueringer og rangeringer av universiteter. Et åpent arkiv tilbyr også en sikker og langsiktig plattform for bevaring av elektroniske dokumenter. *Utvalget anbefaler derfor opprettelse av et åpent arkiv.*

Arkivets navn og struktur

Utvalget foreslår å benytte navnet Agder University Research Archive (AURA), og å gi det en struktur basert på universitetets inndeling i fakulteter med underenheter.

Erfaringer fra Universitetet i Bergen viser at over 90 % av brukerne av arkivet er engelsktalende, og at mer enn 80 % av disse søker i institusjonsarkivet via Google. Med engelsktalende brukere i flertall er det naturlig å ha et engelsk navn på arkivet. På engelsk er navnet på institusjonens bibliotek Agder University Library. Utvalget foreslår derfor Agder University Research Archive som navn. Det gir også en forkortelse som er lett å huske, AURA. Antall engelsktalende brukere tilsier også at det er naturlig at standard brukergrensesnitt er på engelsk. Et norsk grensesnitt bør imidlertid også være tilgjengelig.

Når det gjelder struktur mener utvalget at man kan videreføre strukturen i Brage som er basert på fakulteter og underenheter. Internettadresse til det foreløpige åpne arkivet:

<http://brage.bibsys.no/hia/>

Arkivets innhold

Utvalget foreslår at arkivet kun skal inneholde tre typer arbeider:

- 1. Arbeider som allerede er publisert gjennom publiseringskanaler som er definert som vitenskapelige i de nasjonale retningslinjene (ITAR) og der universitets navn og adresse er benyttet av minst en av forfatterne.*
- 2. Godkjente masteroppgaver fra studenter på universitetets egne masterprogrammer, og fra ansatte ved UiA som har avlagt eksamen på andre institusjoners masterprogrammer*

3. *Godkjente doktoravhandlinger fra studenter på UiAs egne forskerutdanningsprogrammer, og fra ansatte som har disputert på andre institusjoners forskerutdanningsprogrammer*

Arkivets innhold skal være vitenskapelig, noe også navnet Agder University Research Archive signaliserer. Det kan derfor kun inneholde materiale som er kvalitetssikret. Samtidig er det urealistisk å bygge opp et eget apparat for kvalitetssikring på samme nivå som de vitenskapelige publiseringskanalene har. Når det gjelder masteroppgaver har utvalget vurdert om man burde innføre et karakterkrav til de oppgavene som skal kunne deponeres i arkivet, men konkluderte med at dette ikke er ønskelig. Når det gjelder UiAs skriftserie er det delt syn i utvalget på om denne skal ligge inne i institusjonsarkivet, fordi kvalitetssikringen av de enkelte arbeidene muligens ikke er på det nivå man bør kreve. På den annen side kan det virke demotiverende for ansatte å benytte skriftserien dersom den blir utelatt. Etter en samlet vurdering vil utvalget tilrå at skriftserien ikke inngår i AURA. Universitetsbiblioteket vil likevel tilby elektronisk tilgang til publikasjonene i skriftserien via BIBSYS.

Kvalitetssikring

Det er bibliotekets oppgave å kontrollere at kun arbeider av typene nevnt ovenfor deponeres i arkivet, og at det er innhentet nødvendige tillatelser fra forlagene.

Fordelen med å ha en streng definisjon av hva arkivet kan inneholde er bl.a. at ressursene til kvalitetssikring kan holdes på et minimum.

Støttefunksjoner

For å fremme bruken av arkivet skal universitetsbiblioteket yte støtte til ansatte og studenter. Dette innebærer:

- *Informasjon om hvilke vitenskapelige publiseringskanaler som godtar parallellpublisering og hvilke betingelser disse publiseringskanalene stiller*
- *Assistere forfattere med utforming av oversendelsesbrev og eventuelle forhandlinger med forlagene*
- *Veilede forfattere i spørsmål knyttet til opphavsrett.*
- *Veilede forfattere om hvordan arbeidene rent praktisk kan deponeres i arkivet*
- *Minne forfattere som glemmer å deponere sine arbeider i arkivet om universitetets politikk på dette området*

Utvalget var opptatt av at ansatte må oppleve bruken av det institusjonelle arkivet som enkel, og at det ikke skal medføre vesentlig ekstraarbeid. En enkel funksjon for egenarkivering via Forskdok er under utvikling hos BIBSYS.

Forfattere skal ikke selv behøve å kartlegge publiseringskanalenes regler for parallellpublisering. Dette skal være en tilgjengelig tjeneste ved universitetsbiblioteket. Universitetsbiblioteket skal også bistå forfattere med eventuell korrespondanse med

publiseringskanalene vedrørende parallellpublisering. Universitetsbiblioteket skal sammenfatte informasjon fra eksisterende kanaler som SHERPA og Openaccess.no. Utvalget ønsker også at universitetsbiblioteket skal ha en pådriverrolle for å fremme parallellpublisering i AURA. Det kan for eksempel gjøres ved årlig å sammenholde arkivets beholdning med registreringer i ForskDok i forbindelse med utarbeidelse av FoU-katalogen.

Stimuleringstiltak

Det antas at god informasjon om universitets publiseringsstrategi, forfatternes egeninteresse i å nå ut til en størst mulig leserkrets og forskningsetiske motiver er tilstrekkelig til å fremme allmenn bruk av arkivet. Det foreslås derfor ikke i første omgang noen insentivordninger.

Som et stimuleringstiltak foreslås det å legge pekere til de sist publiserte arbeidene på en av sidene i portalen til Universitetet i Agder, for eksempel under ”nyheter”, eller et annet godt synlig sted.

Dersom det etter det første året viser seg å være lite bruk av arkivet, bør det vurderes å gjøre støtten ved førstegangspubliserings betinget av deponering i arkivet.

Budsjettmessige konsekvenser

Arbeidet med å utvikle institusjonsarkivet er så å si fullført. De budsjettmessige konsekvensene dreier seg i første rekke om utgifter til drift. Ut fra dagens situasjon kan man anta at arkivet vil vokse med ca. 300 objekter i året: 100 vitenskapelige artikler, 200 masteroppgaver og 10 avhandlinger. Det vil være relativt lite arbeid med de fleste objektene, men dersom man fordeler alle typer oppgaver som motivasjonsarbeid og informasjon, assistanse til forfattere, vedlikehold av systemer etc. kan det være rimelig å ta utgangspunkt i en ressurs tilsvarende 1-2 arbeidstimer per objekt. Det er behov for en prøveperiode for å anslå nødvendig ressurs med større grad av sikkerhet. *Det foreslås å avsette en ressurs på 400 timer som en prøveordning for 2008, og et driftsbudsjett på 10 % av dette til dekking av reiseutgifter etc.*

Publiseringsstrategi

Utvalget har drøftet om UiAs ansatte skal pålegges å publisere gjennom åpne publiseringskanaler. Utvalget har kommet frem til følgende anbefaling:

For å bidra til spredning av forskningsresultater og gjøre disse fritt tilgjengelig for flest mulig brukere har Universitetet i Agder denne publiseringsstrategien:

- *Forskere ved Universitetet i Agder skal om mulig publisere sine arbeider gjennom kvalitetssikrede vitenskapelige publiseringskanaler som godtar parallellpublisering*
- *Disse arbeidene skal arkiveres i universitetets åpne arkiv*

- *Master- og doktoravhandlinger skal arkiveres i universitetets åpne arkiv. Avvik fra denne regelen kan avtales i enkelte tilfeller med utgangspunkt i forhold knyttet til følsomme personopplysninger, bedriftshemmeligheter og forfatterens egne planer for publisering*
- *Universitetet i Agder skal gjennom nasjonale og internasjonale fora arbeide for å påvirke vitenskapelige publiseringskanaler til publisering som er fritt tilgjengelig på Internett, eller som kan gjøres tilgjengelig ved hjelp av parallellpublisering*

Utvalget finner ikke å kunne anbefale at UiAs policy skal være full overgang til *Open Access* publiseringskanaler, men at man gjør parallellpublisering i universitetets institusjonelle arkiv obligatorisk. Akademia er fortsatt avhengig av forlagenes systemer for kvalitetssikring basert på fagfellevurdering. Forlagene utfører viktige oppgaver når det gjelder publisering og arkivering, og yter i mange tilfelle verdifull bistand til fagmiljøer. Publisering i de nye *Open Access* kanalene er ikke gratis, og det blir fortsatt stilt spørsmål ved om deres rutiner for kvalitetssikring i alle tilfelle holder samme standard som de etablerte tidsskriftene. Videre er det fortsatt slik at utvalget av *Open Access* publiseringskanaler på nivå 2 i det nasjonale vurderingssystemet for tidsskrifter, er begrenset i mange fagområder.

Når det gjelder vitenskapelige monografier og enkeltbidrag i monografier/antologier kan det være behov for unntaksregler grunnet forfatterens opphavsrett og kommersiell interesse for utgivelsen.

For å undersøke om det vil kreve stor omlegging av publiseringsprofilen til ansatte at universitetet stiller krav om parallellpublisering, ble det foretatt en gjennomgang av vitenskapelige publiseringskanaler UiA ansatte har benyttet mer enn tre ganger i perioden 1996-d.d, totalt 52 publiseringskanaler og 306 arbeider. Dette utgjør ca. 55 % av alle publikasjoner i vitenskapelige publiseringskanaler i dette tidsrommet. Oversikten omfatter tidsskrifter og andre seriepublikasjoner og ikke vitenskapelige monografier eller artikler i slike.

Tabell 1. Antall publiseringskanaler som fullt ut (ja), med noen betingelser (ja/delvis), og som ikke (nei) godtar parallellpublisering. For noen publiseringskanaler er det ikke lykkes å frambringe opplysninger (uavklart). Antall publiserte arbeider i hver kategori i parentes.

	Antall publiseringskanaler (vitenskapelige arbeider)			
	Ja	Ja/delvis	Nei	uavklart
Nivå 1	21(148)	6(20)	0(0)	10(56)
Nivå 2	9(57)	4(16)	1(4)	1(5)

Analysen (tabell 1) viser at bare en publiseringskanal (4 arbeider) på nivå 2 eksplisitt nekter parallellpublisering og at de aller fleste publiseringskanalene godtar dette (77 %). Ca. 80 % av arbeidene er publisert i disse kategoriene. Utvalget konkluderte med at et krav om publisering i kanaler som aksepterer parallellpublisering trolig ikke medfører vesentlige endringer i ansattes publiseringsmønster.

Litteratur

- Craig, I. D., Plume, A. M., McVeigh, M. E., Pringle, J., & Amin, M. (2007). Do *Open Access* articles have greater citation impact?: A critical review of the literature. *Journal of Informetrics*, 1(3), 239-248.
- Davis, P. M., & Fromerth, M. J. (2007). Does the arXiv lead to higher citations and reduced publisher downloads for mathematics articles? *Scientometrics*, 71(2), 203-215.
- Eysenbach, G. (2006). Citation advantage of *Open Access* articles. *PLoS Biology*, 4(5), 692-698.

Sentrale begreper

- Egenarkivering** Forfatterens innlevering av en artikkel i fulltekst til et *åpent arkiv*. Ca. 80 % av de vitenskapelige tidsskriftene tillater dette med visse begrensninger.
- Institusjonelt arkiv** *Åpent arkiv* som er knyttet til og driftes av en bestemt institusjon som oftest et universitet eller forskningsinstitutt. Tilknytning til en institusjon er viktig i forhold til forlagenes policy når det gjelder *egenarkivering*.
- Open Access** Fri tilgang for alle ved lesning av vitenskapelig informasjon som regel i form av artikler fra vitenskapelige tidsskrifter eller antologier. Kan oppnås ved publisering i *Open Access* publiseringskanaler eller ved *egenarkivering*.
- Open Access publisering** Publisering av *Open Access* tidsskrifter. Finansieres på ulike måter, vanligvis avgifter for publisering som dekkes av forskerens arbeidsgiver eller forskningsråd. Mange *Open Access* forlag mottar også støtte fra stiftelser eller andre organisasjoner.
- Åpent arkiv** Oversettelse av det engelske Open Archive. Slike arkiv bygger på åpne standarder (OAI) som gjør at bidrag i arkivet kan høstes og gjøres synlig for Google og andre søketjenester på Internett. Det skal i hovedsak være fri tilgang til publikasjoner i fulltekst. Vanligvis vil slike arkiv inneholde *egenarkiverte* vitenskapelige artikler, avhandlinger og studentarbeider på høyere nivå. Arkivene dekker funksjoner når det gjelder formidling og bevaring men er ikke arkiv i forvaltningsmessig forstand.